

סנהדרין צה

משה שווערד

1. מרגליות הים

ב. אר"י ששה שמות יש לארי אלו הן ארי כפיר לביא
ליש שחל שחקן. יעוין בב"ר פצ"ט ח וקרא לו ד' שמות גור אריה
יהודה כרע שכב כאריה וכלביא, ובהגהות הגרש"ש שם דצ"ל כרע
שכב כארי בלא ה"א בסוף, ולכן הביא משם ולא מפס' כרע רבץ וגו'
דהכא, דשם כתוב כארי וא"כ הוון ד' שמות נפרדים: גור, אריה,
ארי, לביא, נאולם לק' צ"ח לא חשיב ארי ואריה לשני שמות וע'
חדושי מהר"ח (ווילנא תר"ן) למד"ר שם שאות ה"א היא לסימן
נקבה ע"פ הרוב מורה על החלישות, ובכן שם אריה הוא על זמן
שאינו כל כך בגבורה יתירא, וראה מש"כ בסמוך.

2. דף על הדף בבא קמא דף קיש עמוד א

בגמ': מתוך שהרג את נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון מעלה עליו התכוב כאילו הרגן.
כתב החפץ חיים בספרו אהבת חסד (פרק ו), מזה נוכל לראות את הנהגת דין שמים שהוא נורא מאד,
שחושבין בה כל הסיבות הנולדות ע"י פעולת האדם, שאפילו דבר שהוא גרמא בעלמא שגרם בפעולותיו
ריעותא לחבירו, ואפילו אם אותו הריעותא לא נעשה בפועל ממש להנידון ע"י גרמא, רק שבסיבותיו מנע
את האיש הממציא ריוח לחבירו להשתכר שיוכל לזון בני ביתו, נחשב מן השמים כאלו הרגו ממש לאותו
פלוגי ונשי ביתו, ונענש עביר זה בעונש גדול.

3. מהר"ל חדושי אגדות על סנהדרין דף צה/א

נשתייר מעונה של נוב וכו'. פירוש כי הרגו כהני נוב והיו מבטלים עבודת בית אלקינו, וענין זה נשתייר שכמעט
נחרב ירושלי' ושם בית אלקינו. כי כאשר הרגו נוב עיר הכהנים נראה שיש צד בחינה בישראל שאין דביקים
כ"כ בבית אלקינו, ומשום כך היה ראוי שיהיה נחרב ח"ו בית אלקינו ולכך אמר שאותו יום נשאר מעונה
של נוב:

4. ערוך לנר מסכת סנהדרין דף צה עמוד א

בגמרא אותו היום נשתייר מעונה של נוב. לא מבואר למה אותו היום דוקא ולפענ"ד יש ליתן טעם לזה שהרי
העון היה על שנהרגו כהני נוב כמו שפירש"י ועיקר החטא היה ביטול העבודה ע"י שנהרגו הכהנים כמש"כ
המהרש"א והנה ביטול העבודה היה בפרט בערב פסח כי לקרבנות של שאר ימות השנה הספיקו גם מעט כהנים
אבל בע"פ שבזמן איזה שעות בין הערבים הוצרכו הכהנים לזרוק דם ולהקטיר החלבים לכל ישראל לזה ודאי
הוצרכו הרבה כהנים ואולי ע"י הריגת כהני נוב נתבטלו ישראל כמה דורות להקריב הפסח ובה נתגדל עון
הריגת כהני נוב עד שנשאר עוד ממנו בימי חזקיהו והנה אותו היום ערב פסח היה שהרי בלילה שאחריו נהרגו
כל חיילי סנחרב כדכתיב ויהי בלילה ההוא והלילה היה ליל פסח כדאיתא במדרש וכן יסד הפייט ולכן אם באותו
יום היה לוחם על ירושלים היה מנצח שאז בע"פ היה מתעורר ביותר עונה של נוב אבל כשעבר היום נצולו
ישראל שאז באה ליל שמורים לישראל ונסתתמו המקטרגים:

❖ הגדה של פסח - נוסח ההגדה:

יעץ מקורף לנפף אווי הובש'ת פגרי'ו בלי'ה

❖ תורת חיים על סנהדרין דף צה/א

ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה'. במדרש קאמר דליל פסח הוה וכן יסד הפייט ונראה דנפקא מהו
מדכתיב בלילה ההוא ולא כתיב בלילה סתם או בלילה הזה כמו ואכלו את הבשר בלילה הזה ועברתי

בארץ מצרים בלילה הזה מדכתיב ההוא רמז לאותו לילה שכבר נעשו בו נסים וכן גבי מרגלים כתיב ויבכו העם בלילה ההוא דרשו חכמים אמר הקב"ה הם בכו בכייה של חנם ואני אקבע להם בכייה לדורות נפקא להו נמי מדכתיב בלילה ההוא רמז לאותו לילה המיוחד לבכייה והוא ליל תשעה באב ולהכי במגילת אסתר גבי בלילה ההוא נדדה שנת המלך תרגם יונתן ביה בליליא נפק פורקנא ליהודאי ביה בליליא אידברת שרה לאבימלך ביה בליליא איתקטלו בוכרי דמצראי וכו' מדכתיב בלילה ההוא נדדה תרגם כן:

5. בן יהוידע על סנהדרין דף צה/א

אך הרי"ף ז"ל הקשה, מה ענין זה של נוב נוגע לבית המקדש וירושלים וכולהו ישראל, והלא שאול שהרג נהרג ואפילו דוד המלך ע"ה שהיה סיבה לדבר זה קבל עונש. ונ"ל בס"ד כי היה המקטרג מקטרג אין ראוי לעשות נס פלאי כזה בא"י שנהרגו בהם הכהנים שהיו בנוב שיצא מלאך ה' ויד במחנה אשור רבוי עצום בלילה אחת, אלא אם ירצה הקב"ה להציל את חזקיהו ועמו, יעשה לו סבה לסנחריב שיחזור ויעזוב ירושלים, והוא על דרך הקטרוג של ים סוף, דאין ישראל שעובדי ע"ז היו במצרים וגם עבר עמם בים צרה, תעשה להם נס פלאי, ועל כן היה הקב"ה מציל את חזקיהו ועמו בלתי נס פלאי, אלא יעזוב סנחריב ירושלים ויחזור לארצו, ולא היה יוצא מלאך ה' ויכה בהם, אך אחר שעבר אותו היום, אז אותו המקטרג נמחה ונתבטל, וממילא היתה הצלתם בנס פלאי:

6. שערים מצויינים בהלכה

דף צה. על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים. עי' בכאר שבע, ומובא דבריו במג"א (סי' תרג) בעובדא דאחד שלח את חבירו בשכירות, ונהרג בדרך, שפסק מהגמ' כאן דנכון שהמשלח יקבל עליו תשובה, מאחר שעל ידו נהרג. וכבר כתב כן בתשו' מהר"י ווייל (סי' קכה). ובתשו' צמח צדק (סי' ה-ו) רוצה להקל בשליח בשכר עי"ש. ועי' בפתח עינים ויד דוד. ועי' מה שהארכנו לעיל (נה. ד"ה הואיל) מדברי האחרונים בענין זה. וכתב המהרש"ק (חכמת שלמה שם) דהיינו דוקא אם הוא ביקש קודם את השליח שילך בשליחותו, אבל אם הוא לא היה דעתו על כך, והשליח ביקש ממנו לשלחו, אז פטור מתשובה, כי מקור דין זה מגמ' כאן, והכא היה דוד המתחיל בהריגה וגרם לו כן, ולפ"ז אם השליח התחיל לבקש ממנו שישלחו אין ראייה מכאן, ואין לך בו אלא חידושין וכבר כתב כן בתשו' נודע ביהודה (מהד"ק או"ח סי' לד) והוכיח כן מהא דלא אמרו בגמ' על ידך נהרג אבנר, שהרי גם אבנר בסיכתו נהרג, שבא אליו לחברון לכרות ברית להעמיד לו מלכות ישראל, ונהרג שם, וגם דוד הסכים וכתב אליו שיבא, אלא ודאי כיון שרוד לא התחיל עם אבנר שיבא לכרות ברית, רק אבנר היה המתחיל, לכן אין אחריות הריגתו על דוד. וראיתי בתשו' שואל ומשיב (מהד"ק ח"א סי' קעב) שמדייק השואל, למה לא אמרי' בגמ' על

ידך נהרגו אבנר ואבשלום ואבישי בן צרויה, אלא ע"כ צ"ל דבמקום שהוא לא עשה שום מעשה רשע, רק שע"י עשייתו נגרם שיצמח איזה רעה, מה לו ולזה, משא"כ באחימלך שרוד שיקר לו ופיתה לבכו כי הולך בשליחות שאול, וע"כ נתן לו לחם, ואם היה אחימלך יודע האמת לא היה נותן לו, ולכן הוא היה הגורם לזה, ומשו"ז אמרי' על ידך נהרג נוב עיר הכהנים, והשו"מ דחה חילוק זה מהא דאמרי' בגמ' לקמן (קד). אלמלא הלווהו יהונתן לדוד שתי ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר כו', ופרש"י דיהונתן שגג ולא הלווהו ונענש, והרי יהונתן לא הטעה כלל, רק ע"י שגגתו שלא הלווה נענש.

7. שו"ת נודע ביהודה מהדורה קמא - אורח חיים סימן לד

תשובה להנעלה המרום הראש הר"ר ליב יצ"ו ליכטנשטאט. על דבר שאלתו על הסיבה ומקרה שקרה לו שישש אחד בקש ממנו שיתן לו סחורות ללכת אל מקום קרוב ואשתו מחתה ביד הזקן כי הוא תש כח וזקן

והדרך הוא משובש בגייסות, והוא הפציר וביקש מאוד שיתנו לו הסחורה ועפ"י הפצרת הזקן נתן לו הסחורה והלך ונהרג בדרך ובא לשאול אם צריך תשובה וכפרה:

הנה מקור דין זה הוא מהרי"ו. והצמח צדק השיג עליו בהולך בשכר ואעפ"כ לא מלאו לבו של בעל צ"צ לחלוק על הראשונים ומסיק להתענות מ"ם יום. ואני אומר שבנדון דידן שהוא לא התחיל עם השליח לשלחו רק השליח התחיל לבקש לשלוח אותו בשליחות הזה כדי להשתכר אין שום ה"א שצריך כפרה ומעשים בכל יום שאדם לוקח סחורה בהקפה מחבירו או אויף גזעצט והולך לירידים הכי נימא שאחריות גוף הקונה על המוכר שאם ח"ו יארע לו מקרה בנפשו יהיה המוכר צריך כפרה. הא ודאי ליתא. ואעפ"כ אביא ראיה ברורה לדבר שהרי עיקר יסודו של מהרי"ו על אגדת (חלק) שאמר הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך על ידך נהרג נוב עיר הכהנים ועל ידך נהרג דואג ועל ידך נהרג שאול ושלשת בניו. והנה יש לדקדק למה לא חשיב על ידך נהרג אבנר שהרי גם אבנר בסיבתו נהרג שבא אליו לחברון לכרות ברית להעמיד לו מלכות ישראל ושם נהרג וגם דוד הסכים וכתב אליו שיבוא רק שהתנה שיביא אתו מיכל אשתו בבואו. אלא ודאי כיון שדוד לא התחיל עם אבנר שיבוא לכרות ברית רק אבנר היה המתחיל ששלח אל דוד כרתה בריתך אתי והנה ידי עמך להסב אליך את כל ישראל ודוד הסכים והשיב טוב וגו' והיתה כוונת אבנר גם לטובת עצמו להנמק מאיש בושט על דבר הפלגש כנאמר שם במקרא ולכן אין אחריות הריגתו על דוד. וזה ממש דומיא דנדון דידן שהשליח התחיל עמו והיה לטובת השליח ולכן אין צריך כפרה. רק הואיל וכתב שהרב בקהלתו הורה שצריך כפרה ולכן לא אבטל דבריו דבריו לגמרי ויתענה שלשה ימים בה"ב. ואם רצונו ליתן איזה מתנה ליתומי הנהרג דבר טוב. יעשה:

8. בן יהודה על סנהדרין דף צה/א

שם עד מתי יהיה עון זה טמון בידך. נ"ל בס"ד דידוע כל עוונות של אדם רשומים בשרטוטי הידים שלו, ואם הוא עון חמור יתגלה בשרטוט בגלוי גמור שניכר מרחוק, ואם הוא דק וקטן יהיה נרשם בשרטוט דק שאינו ניכר, ובאמת עון זה הוא אינו עון, כי בדיני אדם פטור הוא ורק בדיני שמים נחשב עון, לכן רושם שלו בשרטוט היד הוא דק מאד שאינו ניכר, ולכן אמר לו עד מתי יהיה עון זה טמון בידך, טמון דייקא, בידך דייקא, כלומר שהוא רשום ברושם דק שאינו ניכר:

9. מהרש"א על סנהדרין דף צה/א

ומ"ש רצונך יכלה זרעך כו'. ר"ל שיכלה זרעך כמו שכלה זרע הכהנים כדלקמן ע"י שהצלת עצמך ולא נמסרת ביד שאול אויבך או שתמסר ביד אויב שע"י שלא נמסרת ביד אויב דהיינו ביד שאול כלה זרעם של אלו.

10. עיון יעקב (על עין יעקב) סנהדרין פרק יא - חלק דף צה עמוד א אות קנה

מוטב אמסר ביד אויב ולא יכלה זרעו. ויש בו מדעת קונו כדאיתא במדרש וברש"י פ' יתרו ואשא אתכם על כנפי נשרים כמו הגשר מוטב שיכנס החץ בי ולא בבניי ואבישי דאיפוך היינו מטעם דקא' שלא יכבה נר ישראל שהוא מלכות בית דוד ועוד י"ל דמ"ה קאמר בר ברכ קירא ליזבון דדוקא בן הבן אף על פי דע"כ רחמי האב על הבן וכפירוש רש"י בפרשת וירא על פסוק אם תשקור לי ולניני מכל מקום עיקר רחמנות על בנו כרחם אב על בנים כתיב ולא בן הבן ויכלה זרעו היינו הרבה דורות שאחריו שעיקר הרחמנות הוא על בנו:

11. שערים מצויינים בהלכה

ואדמי ליה כטביא, פתק ביה גירא ולא מטייה. כתב בתשרי נודע ביהודה (מהד"ת יו"ד סי' י) דאסור לישראל לצוד חיות ועופות, אף דאין בזה משום צער בעלי חיים ובל תשחית, דמרגיל גופו למדת אכזריות, כדי לרדוף אחר תאות לבו, ואיך ימית בע"ח בידים רק לגמור חמדת זמנו בצידה כו', ולא מצינו איש ציד רק בנמרוד ועשיו, ואין זה מרדכי בני אברהם יצחק ויעקב כו', ועי"ש דמתיר לצורך פרנסה כדי למכור עורותיהם, אבל מי שאין זה צורך פרנסתו הוא אכזריות, ויש בזה איסור וגם סכנה. וצ"ע מגמ' כאן, ובפרט לפמ"ש כ במהרש"א בשם הערוך (ערך שכר) שהלך לצוד חיות ועופות. ועי' בספרים שציין בדרכי

תשובה (יו"ד סי' כח ס"ק קלד) בענין זה. ועי' במס' ע"ז (יח:) ולא עמדתי בקנגיון, ופרש"י צידת חיה ע"י כלבים, וכל מעשיהם לשם שחוק ושמחה. וברמ"א (או"ח סי' שטז ס"ב) הביא בשם האו"ז, ד"א אף בחול אסור לצוד בכלבים משום מושב לצים. ובפמ"ג (א"א שם סק"ה) כתב, דאם פרנסתו בכך אפשר דאין איסור.

12. דף על הדף מסכת סנהדרין דף צה עמוד א

בגמ': דוד כו' אתא שטן אדמי לי' כטביא כו'. וביאר בסה"ק פני מנחם (דברים תשנ"ה): וכי דוד המלך ע"ה הי' רודף אחרי חיות, אלא "צבי" הוא רמז על קדושה ורצונות טובים, (מל' צבי חמיד ורגיג דילעון בלעותא) שבערה בו אש הקדושה, ורצה להוציא הניצוה"ק מפייהם של הקליפות ובסט"א, ולכן רדף עד פלשתים, והי' בסכנה עד שאבישי בא וסייע לו לבטל הקליפה.

13. בן יהודע על סנהדרין דף צה/א

שם מכא ליה ארעא מתותיה. הא דעשה לו הקב"ה נס להצילו מדבר זה קודם שהפך תפלתו, אע"ג שהוא כבר קבל עליו דבר זה, נ"ל בס"ד כי מין מיתה כזו שרצה להמיתו באופן זה שהוא כמו ענין חנק, צריך להצילו כדי שלא יאמרו חטא ח"ו בבת שבע שהיא אשת איש שמיתתו בחנק:

14. שערים מצויינים בהלכה

בפניא דמעלי יומא טבא הוה רבא חייף רישיה. וכתב הבאר שבע בשם המרדכי במס' שבת (סי' רפז) דמכל זה כתב הראב"ה, דמצוה לרחוץ ולחוף ראשו בערב שבת וערב יו"ט. והנה בגמ' משמע שיש לרחוץ סמוך לשבת, דלשון אפניא היינו לפנות ערב כמש"כ רש"י במס' תענית (כג: ד"ה בפניא). וכ"כ הרמ"א (או"ח סוס"י רסב) שלא ירחוץ לשבת אלא סמוך לערב, כדי שילביש עצמו מיד בגדי שבת. ובמטה משה (סי' תי) הביא בשם המהרש"ל, שיש לרחוץ סמוך לערב כדי שתבא ההנאה בשבת עצמה, דרחיצה הוא הנאה שבא לאחר שעה. ובשמ"ב (ח"ב סי' עב ס"ק לב) הבאנו בשם המנח"א בספרו דברי תורה (ח"א סי' יא) דבשער הכוונות כתב לטבול סמוך לכניסת שבת, כי אז מתגלה תוספות שבת, והוא הביא מקור לזה מירושלמי תרומות (סופ"ח). אמנם עי' במקור חיים (קיצור הלכות לסי' רס) שכתב, דמגמ' הכא משמע שחייף רישיה זמן רב לפני שבת.

ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה, אבישי בן צרויה הוה קא חייף רישיה. עי' במס' שבת (לא). אותו היום ערב שבת היה והלל חופף את ראשו, וכן במס' ביצה (כו:)

15. ריטב"א על שבת דף מט/א

כך הגירסא בספרים ישנים אמר לו מה בידך אמר לו כנפי יונה פשט את ידו ונמצאו כנפי יונה. ולפי גירסא זו קודם שנמצאו שהיו כנפי יונה אמר הוא כן, והיינו דשיילינן בסמוך מאי שנא כנפי יונה דאמר ליה כלומר על מה סמך כשאמר כן, ומהדרין דאמתילא כנסת ישראל ליונה, ולא למימרא שאמר כן כסומך על הנס שכל הסומך על הנס אין עושים לו נס, אלא הכי קאמר כי הוא קורא מצוה זו כנפי יונה מפני שהמצות הן כנפיהן של כנסת ישראל שנמשלה ליונה דמה יונה כנפיה מגינות עליה, פירשו הגאונים ז"ל כי היונה יש לה טבע שאם בא עליה עוף גדול באויר הרקיע היא נלחמת בכנף אחד ונסמכת על הכנף השני, כך ישראל מצות מגינים עליהם, ועל זה נהגנו בשעת חליצת תפילין לכרוך אותם בצורת כנפים ובלבד [בשל] ראש שנעשה בהם נס, ובשל יד אנו עושים בצורת יוד כי הם תשלום שדי, ויש נוהגים לצייר בשתיהן כנפים ככנפי יונה והכל לפי מה שנהגו:

16. מרגליות הים

יִמָּה אָמַרְי כִּנְפֵי לְיוֹנָה אֵימָתִילָא. ע' שֶׁבֶת ק"ל סַע"א.
גִּטִּין מ"ה א. זֶהֱר חֲדָשׁ נַח כ"ב ד, שֶׁם כ"ג ג, וּבִאמ"צ הִבִּיא מִתּוֹס'
שֶׁבֶת מ"ט א ד"ה כִּנְפֵי יוֹנָה כו' דִּבְמִדְרַשׁ כָּל הָעוֹפּוֹת כֶּשֶׁהֱן יִגְעִין
נֹחֲתִין ע"ג סַלַע וְהַיּוֹנָה בִּשְׁעָה שֶׁהִיא יִגִּיעָה פּוֹרַחַת בִּאֲחַת וְנִינּוּחַת
בִּאֲחַת, וְהֵינּוּ שֶׁמַּעוֹלָם לֹא בָאָה צָרָה ח"ו עַל כָּל יִשְׂרָאֵל אֲלֵא בִּכְנָף
אֶחָד מִשְׁתַּמֶּשֶׁת תָּמִיד לַעֲזוֹר לְאוֹתָם שֶׁהֵם בִּצְרָה.

17. מהרש"א על סנהדרין דף צה/א

בכמה מקומות מפורש הדמיון ליונה שאינה מזדווגת רק לבת זוגה ואמר כנפי יונה גו' כן מעשה ידי ישראל נחפו במצות ובמעשים טובים וע"כ טרפה היונה זו בכנפיה:

18. שערים מצויינים בהלכה

שֶׁמַע מִיָּנָה דוֹד מַלְכָּא דִּישְׂרָאֵל בַּצֵּעֶרָא שְׂרִי.
הִקְשָׁה בְּנִמוּק"י לַעִיל (סו"פ ארבע
מִיתוֹת) הָא הוּי נִיחוּשׁ וְאֶסוּר, וְתִירֵץ דִּהֲכָא לֹא
נִיחוּשׁ הוּא דִּלָּא סְמִיךְ עֲלָה לְגַמְרִי, אֲלֵא סִימְנָא
בַּעֲלָמָא הוּא דְנָקִיט לִיה, וְכִהָאִי גּוֹנָא שְׂרִי. וְעִי'
בְּמֵאִירִי לַעִיל (סח). שֶׁכֶּתֶב, כִּלְלוּ שֶׁל דָּבָר כָּל
שֶׁהוּא סִימֵן שֶׁהוּא מְנִיחוּ לַעֲצֻמוֹ, וְאֵינוּ נִיחוּשׁ
קָדוֹם וְכִלְלִי לְכָל, אַע"פ שֶׁעוֹשֶׂה אוֹ נִמְנַע
מַעֲשוֹת עַפ"י אוֹתוֹ הַנִּיחוּשׁ הַר"ז מוֹתֵר כו'.
וּלְפ"ז נִמִּי מִיּוֹשֵׁב. וְעִי' בַּכֶּסֶף מִשְׁנָה (עכ"ר)
פִּי"א ה"ד).

19. יד רמה על סנהדרין דף צה/א

ואיכא דאמרי אתאי יונה ואיטרפה קמיה, נתחבטה לפניו, אמר כנסת ישראל מתילא כיונה שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף, וכיון דקא חזינן דלית להו לישראל צערא מחמת נפשייהו שמע מינה דוד מלכא דישראל שרי בצערא

20. מרגליות הים

ב. אָמַר תָּנַן אֵין רֹכְבִין עַל פּוֹסוֹ רִכְבִּיָּה לְפִרְדִּיהָ כו'.
בַּעֲרִל"ג וְאִמ"צ כ' דְּהוֹכַרְח אֲבִישִׁי לְרֹכֹב עַל פֶּרֶד שֶׁמֶמְהָר לְרוּץ,
אֲמַנָּם הֵנָּה אֶסוּר לְרֹכֹב עַל פֶּרֶד מִשּׁוּם כְּלָאִים וְע' יִרְו' כְּלָאִים פ"ח
ה"ב שֶׁהִקְשׁוּ מֵהָא דְכֹתִיב וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְּנִי עַל הַפֶּרֶדָּה אֲשֶׁר
לִי וְהָא אֶסוּר מִשּׁוּם כְּלָאִים, וּמִשְׁנֵי דְּבִרְיָה מִשְׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית הִיתָה
וְזוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הִיתָה, וְנִקְטָא אֲבִישִׁי הָאִיסוּר הִקְלָה יוֹתֵר הֵינּוּ שְׁאִינוּ שׁוֹה
בְּכָל אֶךְ מִשּׁוּם כְּבוֹד מֶלֶךְ וְהָרִי מִשְׁתַּמֵּשׁ לְהַצֵּלֶת הַמֶּלֶךְ וְלֹא רֹכֵב עַל
פֶּרֶדָּה שֶׁל הַדִּיּוֹט שֶׁהִיא אֶסוּרָה מִשּׁוּם כְּלָאִים דִּהּוּי אִיסוּר הַשׁוֹה בְּכָל
ע' נִזִּיר ג"ח ב.

21. מרגליות הים

כג. פִּתְקִיָּה לְדוֹד לַעִילָא. בִּיד רִמָּה כ' אַע"פ שֶׁהִיא יָכוֹל
לְהַרְגוֹ בִּידִים לֹא עָשָׂה כֵּן אֲלֵא בְּכַדִּי לְהִרְאוֹת אֶת גְּבוּרָתוֹ וּלְשַׁחַק בּוֹ
כְּצִפּוֹר, וְבַעֲיִן אֲלִיהוּ פִי עַפְמ"ש ב"ב ק ספ"ב זֶרֶק כְּלִי מֵרֹאשׁ הִגָּג וְהָיוּ
תַּחְתֵּיו כְּרִים וְכִסְתוֹת וְבֹא אַחֵר וּקְבִלּוּ פֶטוּר, וּמִבּוֹאֵר בַּחו"מ ס' שפ"ו

דאפי' אם הוא עצמו קיבלו ג"כ פטור כיון דבזמן שזרק לא היה ראוי להשבר ומה שקבל אח"כ לא הוי רק גרמא בעלמא וה"נ מתחילה כשזרקו למעלה לא עשה כלום ואח"כ כשדץ לרומחיה ג"כ לא הוי רק גרמא והיה סבור דע"ז יפטור ובאמת גוי חייב גם על גרמא כמבואר ברמב"ם הל' מלכים, ובשור' דברי רב משולם מבנו של

22. שערים מצויינים בהלכה

בתפלתו כל כך. וכזה כתב הרא"ם עה"כ (ורא כא-יז) "כי שמע אלקים אל קול הנער", ופרש"י מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים, ולכאורה קשה על דברי רש"י, דהרי ר"י לא היה יכול להקים עצמו משום אין חבוש מתיר עצמו כו', ותיירץ דצ"ל משום דלא מצי מכוון, אבל במצי לכוון עדיף טפי תפלת החולה בעצמו. ובגור אריה (שם) מיישב קושית הרא"ם, דבתפלה לא שייך אין חבוש מתיר עצמו כו', דהא הקב"ה מתיר אותו, משא"כ בר' יוחנן דאין האדם מתחזק בעצמו וצריך אחר לחזקו, בזה שייך לומר אין חבוש כו'. ועי' בפתח עינים דלפמש"כ האריז"ל בסוד יהב ליה ידיה שהיו מכוונים בשם, לא קשה קושית הבאר שבע, דהתם נמי פירשו אין דעתו מכוונת לומר השם ולכוון בן.

אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורין. פרש"י אין דעתו מכוונת לומר השם. ובבאר שבע הקשה עליו, דהא במס' ברכות (ה:) איתא, דר' יוחנן חלש, ועל לגביה ר"ח ויהב ליה ידיה ואוקמיה, ופריך הגמ' ולוקים ר"י לנפשיה, ומשני אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין, והרי התם אי אפשר לפרש שאין דעתו מכוונת, דלמה צריך לכך, ולכן מפרש דהטעם משום דאיתרע מזליה, ומדת הדין מתוחה כנגדו. וביד דוד תירץ דהתם לא קם ממילא, אלא התפלל בעדו ועי"ז קם, והו' דאמר יהב ליה ידא שהתפלל בעדו, ופריך ולוקים ר"י לנפשיה כלומר שיתפלל בעד עצמו, ומשני אין חבוש מתיר עצמו כו', כלומר שלא יכול לכוון

23. תורת חיים על סנהדרין דף צה/ב

אין פגיעה אלא תפלה. אמרו רבותינו שתיקן תפילת ערבית. וצריך ליתן טעם למה תיקן תפילת ערבית בפעם ההוא ואפשר לומר כי אז נאנס יעקב ולא התפלל מנחה כי עוד היום גדול להתפלל והחמה שקעה עליו פתאום שלא בעונתה כדאמר בסמוך ועבר זמן תפילת מנחה וקיימא לן טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שנים הראשונה ערבית והשנייה לתשלומין כדאיתא בריש פרק תפלת השחר ולכך תיקן אז תפילת ערבית והתפלל אותה שנים אחת לשם ערבית ואחת לתשלומי תפלת מנחה:

24. מרגליות הים

ה. ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה. בסה"ק כ' דכל זמן שהיו בני דוד וניגיו צדיקים לא נענשו בעון אבותם רק כשהלכו בדרכי אחאב היו חייבים כליה מצד עונותיהם הם ומשום אותו עון לא הגינה עליהם זכות דוד אביהם. אבל בימי יהורם לא נענשו אז משום שלא היה בהם מי שיזכה להשאר בעידן דריתחא ונפרע בדור אחזיה לפי שאז היה יהואש הצדיק וכדברי הכתוב (מ"ב ח' יט) לא אבה ה' להשחית את יהודה למען דוד עבדו כאשר אמר לו לתת לבניו ניר כל הימים.

25. עיון יעקב (על עין יעקב) סנהדרין פרק יא - חלק דף צה עמוד ב אות קנו

(קנו) והא אשתייר ליה יואש. ומכל מקום כליון תקרא כיון שלא נשאר רק אחד דכן מצינו במשה שאמר הקדוש ברוך הוא ואכלה אותם כרגע ואעשה אותך לגוי גדול:

26. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב והא אשתייר ליה יואש כו'. משמע
מזה דחוץ מיואש לא נשתייר כלום
מזרע דוד, וקשה דהא איתא במס' כתובות
(סב:) דרבי בא משפטיה בן אביטל, ואיך
נשתייר משפטיה בן אביטל זרע, והא משמע
כאן דכולם נהרגו. ותירצו ביד דוד וברמתיים
צופים (תדב"א זוטא פכ"ב) דרך הזכרים
נהרגו, ולא הנקבות מבית דוד, וכן מוכח
בירושלמי כלאים (פ"ט ה"ג) והובא בתוס'
לעיל (ה. ד"ה דהכא) דרבי אמר אנא מן

27. מרגליות הים

ו. והא אשתייר ליה יואש. ע' סהד"ר ח"א ג' אלפים נ"ו
שיואש זה הנשאר הוא מזרע נתן בן דוד שכלה זרעו של שלמה.
וראה במאור עינים חלק ימי עולם פל"ב, וע' בזהר שלח קע"ג ב
מבשרת ציון דא חפצי בה איתתא דנתן בר דוד אימא איהו דמשיחא
מנחם בר עמיאל [וע' בית המדרש ח"ב מזרובבל (ע' נ"ד) שמוכר
כמו כן משיח בן חפצי בה]. אולם מהוריות י"ג ב משמע שיואש בן
המלך אחזיה היה ובטן מזרע שלמה, וע' בפיהמ"ש להרמב"ם בפרקן
שכ' בהיסוד הי"ב שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע
שלמה לבד, וכ"כ בס' המצות ל"ת שס"ב ומקורו בתנחומא ב
תולדות כ' ראה הערה קל"ט שם ובילקוט זכרי' רמז תקע"א, וע'
מהרש"א להלן ק"י ע"א ד"ה כל החולק כו', אמנם הנה בזהר נקטו
דחפצי בה הות איתתא דנתן והיא אימא דמשיחא ולא אמרו שנתן
הוא אבי המשיח. יתכן שנתן מת בלי בנים [ומשפחת בית נתן המזכרת
בזכריה י"ב אינה מתיחסת לנתן בן דוד] ושלמה זכור לטוב ייבם אשתו
[ע' לעיל סנהדרין י"ח א מצוה שאני], וזהו ענין שם "חפצי בה"
כי החולץ יאמר לא חפצתי לקחתה והמתיבמת נקראת חפצי
בה, וע' בזהר וירא ק"י ע"ב וכד"א ונצוצי אורות להג"ר חיד"א
שם. וראה בס' חקרי לב מהגר"י חזן ח"א או"ח סי' י"ח (כ"ז א),
ובמפתחות לס' חמדת ישראל מהגרמ"ד פלאצקי (הוצאה ב) בסה"ס
י"ד ע"א.

28. בן יהודע על סנהדרין דף צה/ב

ועמהם שגלגולות וזונות. קשא אלו מאי עבדייהו במלחמה. ונ"ל בס"ד שהיה גס רוח להראות שהוא וחילו אין
להם שום פחד ומורד מן המלחמה, ואין נחשב מקום המלחמה להם מקום סכנה אלא הם כבני אדם שהולכים
למקום טיול לגנות ופרדסים שהולכים שם עם שגלגולות וזונות שיש להם. ומה שאמר ובשמונים אלף גבורים לבושי שריון קליפה,
גם זה עשה מגשות רוח שיהיו שמונים אלף לובשים כל הדרך דבר כבד מאד כזה ולא אכפת להו ואין מרגישים בכובד, וגם בששים אלף חלוצי חרב רצים לפניו הראה
כח חילו, דודאי הוא רוכב על סוס חשוב או קרון חשוב שהוא רץ ביותר, ואלו כולם רצים ברגליהם לפניו דייקא:

29. תורת חיים על סנהדרין דף צה/ב

וכן עתידין לבא עם גוג ומגוג. נראה דהיינו הא דקאמר לעיל שבקש הקב"ה לעשות חזקיה בן דוד וסנחריב גוג ומגוג לפי שחזקיהו הוה דמיא לבן דוד כדאמר לקמן אין להם בן דוד לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיהו וסנחריב הוה דומה לגוג ומגוג כדאמר שמספר מחנהו כמחנה גוג ומגוג:

30. שערים מצויינים בהלכה

בעי אביי חסר חד ריבויא או חסר חד אלפא כו' תיקו. הקשה בבאר שבע, מאי קא מיבעיא ליה, למאי נפק"מ, מאי דהוה הוה, וכהאי גוונא פריך במס' יומא (ה:): אהא דאמר' כיצד מלבישן לעתיד לבוא, מאי דהוה הוה, והתם משני כיצד הלבישן למיסבר קראי, אבל הכא לא שייך לומר כן. וביד דוד תירץ דנפק"מ האומר לחבירו אני נותן לך כך וכך אלפים וכך וכך מאות חסר חד, אי משמע לישנא חסר חד אלף או חסר חד מאה. וכוה תירץ בפתח עינים דנפק"מ לשטר חוב שהיה כתוב באופן זה. וע"ע בתשו' חות יאיר (סי' קכה).

31. מהרש"א על סנהדרין דף צה/ב

ומ"ד ה' סנחריב ושני בניו נ"נ נבזראדן כו'. יש לפרש הוא נשאר שכבר חירף כלפי מעלה ונשאר שיראה נפלאותיו שכל חילו נהרג ובניו נשארו לקלון לו שמיוצאי מעיו יכוהו ונבוכדנצר ונבזראדן נשארו לפי שכבר נתחייבו ישראל ויהודה גלות וחורבן אך בזכות חזקיה נצולו לפי אותה שעה ונשתייר מאותו חיל שבת אפו שהם נבוכדנצר ונבזראדן שהם החריבו ביתו והגלו ישראל מעל אדמתם וק"ל:

32. שערים מצויינים בהלכה

אלמלא מקרא כתוב א"א לאמרו, דכתיב ביום ההוא יגלח ה' בתער השכירה. פרש"י שהקב"ה בעצמו גלחו לסנחריב. מאמר זה צריך ביאור, ועי' בענף יוסף שהאריך לפרשו. והערוך לנר בתשרי בנין ציון (חידושים סי' קנא) מפרש, דהטעם דאבל אסור בתספורת משום דמדת הדין פגעה בו ומתוחה עליו ויצטרך לשוב אל ה', ולכן ככהן שהוא איש החסד שמעורר בעבודתו רחמים על ישראל נאמר בו (שמיני י"ו) "ראשיכם אל תפרעו" שלא להעיר מדת הדין על ישראל ח"ו [עי' ברש"י שם מכאן שאבל אסור בתספורת, אבל אתם אל תערכבו שמחתו של מקום], ולכן עשוי יצא כולו כאדרת שער להורות שעליו שולטת רק הדין ולא הרחמים, אבל יעקב היה איש חלק

ששולטת עליו מדת הרחמים, ולכן נראה הקב"ה לסנחריב כספר ורצה לגלחו. דהיינו שראה הקב"ה שעתידים להתגייר מבניו ויצאו ממנו שמעיה ואבטליון [עי' בגמ' לקמן צו:], לכן רצה להתמלא עליו רחמים ולהסיר מעליו מדת הדין, אך אחרי שעמד במרדו ורצה להקריב בניו לדפא מתיבותא דנח, פגעה בו מדת הדין ונהרג ע"י בניו.

33. יד רמה על סנהדרין דף צה/ב

ביום ההוא יגלח ה' בתער השכירה בעברי נהר במלך אשור את הראש ושער הרגלים. יגלח השם בתער השכורה, כדמפרש ואזיל שניתנה לו בשכר מה שעשה, במלך אשור את הראש, שמגלח בה ראשו של מלך אשור ושער רגליו וגם את זקנו תספה, אתא קב"ה, כלומר זמן לו הקב"ה איש אחד זקן או שר המדע...

34. בן יהוידע על סנהדרין דף צה/ב

שם אתא קודשא בריך הוא אדמי ליה כגברא סבא. [1] פירש הרמ"ה ז"ל דהקב"ה הביא לפניו מלאך בדמות איש זקן ועשה לו כל הנזכר במאמר ע"ש, ודבר זה הוא מוכרח. [2] ומה שאמרו במאמר אתא קודשא בריך הוא, מפני שיש מלאך סתם, ויש מלאכים שנקראים מחנה אלקים שהם מחנה שכינה, וזה המלאך שהורידו הקב"ה למטה לעשות הדבר הזה לסנחריב היה ממחנה שכינה שנקראים מחנה אלקים ולא מן מלאכים סתם, כי לחבת ישראל עשה זה ע"י מלאך ממחנה שכינה, ולכן אמרו אתא קב"ה, כי זה המלאך שהוא ממחנה שכינה יתייחסו מעשיו להקב"ה, וכמו שתמצא כתוב [במדבר כ"ב כ'] ויבא אלקים אל בלעם ותרגם אונקלוס ואתא מימר מן קדם ה' לות בלעם, כי מלאכים שהם מחנה שכינה נקרא שם ה' עליהם, וכתוב [שמות כ"ג כ"א] הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינוני השמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו, ולכן מעשה המלאך הזה גם הכתוב יחס אותה להקב"ה דכתיב יגלח ה' בתער השכירה מפני כי זה המלאך שעשה זאת הוא ממחנה שכינה:

35. חדושי אגדות [ספרי המהר"ל] מסכת סנהדרין דף צה עמוד ב

[3] וזה שאמרו כי אדמה ליה הקדוש ברוך הוא כגברא סבא וכו' ופירושו כי היה סבור כי העצה הזאת שיהיה משנה את כבודו והפעל של השנוי הוא עצה אנושית, וזה נקרא גברא סבא שהעצה היא בשישישים ובזקנים והפעל הוא פעל אנושי ואין הדבר הזה כך רק העצה מן הש"י.

36. ערוך לנר מסכת סנהדרין דף צה עמוד ב

בגמרא אמר ר' אבהו אלמלא מקרא כתוב וכו' אתא קודשא בריך הוא ואידמי ליה כגברא סבא. עיין מש"כ בביאור האגדה התמוה בספרי מנחת עני (צא א):

37. תורת חיים מסכת סנהדרין דף צה עמוד ב

אתא קודשא בריך הוא ואדמי ליה כגברא סבא וכו'. לפי שעלה על דעת המקום לעשות מסנחריב גוג ומגוג כדאמר לעיל גבי סך מחנהו כמחנה גוג ומגוג וגם הוא חירף וגידף כלפי מעלה שנאמר ביד מלאכיה חרפת ה' כמו שעתידי לעשות גוג שנאמר ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו לכך נענש גם הוא באחוכא וטלולא ושיחק עליו הקדוש ברוך הוא ועשה בו דרך לעג וקלס כדרך שעושין עם השוטים כמו שעתידי לעשות עם גוג ילעג וישחק עליו שנאמר יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו ואמרו בפרק קמא דעבודה זרה אין שחוק לפני הקדוש ברוך הוא על בריותיו אלא אותו היום בלבד משל למלך בשר ודם שסרח עליו אחד מן הפחותים ואמר שרוצה לעשות עמו מלחמה המלך משחק לו ומלעיג בו תחילה ואח"כ הוא דן אותו כך עשה הקדוש ברוך הוא עם סנחריב וכך עתיד לעשות עם גוג שנאמר אז ידבר אלימו באפו.

=====

א. חשוקי חמד מסכת סנהדרין דף צה עמוד א

על ידך נהרגה נוב

האם היה מותר לברוח בשואה, כשהרוצחים הרגו עשרה יהודים על כל אחד שברח

שאלה. באחד המחנות בשואה איים הרוצח הראשי מפקד המחנה, שעל כל יהודי הבורח, יהרוג במקומו עשרה יהודים, ואכן למחרת ברח יהודי מהמחנה, והרוצח קיים את אימו, והרג עשרה יהודים, והסתפקו היהודים שהיה להם אפשרות לברוח, האם מותר להם לברוח, כשהם יודעים שהנשארם יסבלו, צדדי הספק הרי הרוצחים השפלים האלו, ממילא בסוף מתכוונים להרוג את היהודים, וא"כ על ידי הברחה הוא רק מקרב את מיתתם, משא"כ הוא ניצול לחיי עולם, והנשארים טוענים, הרי יתכן שחלק ישארו בחיים, ועוד שהמסכן יהודים בחיי שעה נחשב לרודף, הצדק עם מי?

תשובה. תנן בגיטין (דף מה ע"א) אין מבריחין את השבויין מפני תיקון העולם, רשב"ג אומר מפני תקנת השבויין. ואמרין בגמרא מאי בינייהו איכא בינייהו דליכא אלא חד. ופרש"י כשהוא השבוי היחיד, ת"ק חייש לתיקון העולם כולו שמא יקצפו על השבויים העתידים לבא ויתנום בשלשלאות ובחריצים, ורבי שמעון לא חייש אלא אם כן יש שבויין אחרים עמו שמא יקצפו השבאין לייסרן ביסורין. וכתב הבית יוסף (יו"ד סימן רנב) שהרמב"ם פסק כת"ק.

וכתב הפתחי תשובה (שם סק"ו) בשם החוות יאיר (סימן ריג) דפשוט דכל יחיד שיכול לברוח בורח, ואין לו לחוש על שאר השבויים אשר יושבים שם, ואפילו מדת חסידות ליכא בזה, ע"ש.

והנה כתב המג"א (סימן קנו סק"ב) מותר לאסיר לברוח מבית המאסר כשהוא נתון בו בסכנת נפשות, אף על פי שעל ידי כך יגרם צער לחבירו, וראיתו מדאמרין בשבת (דף לג ע"א) שרבי שמעון בר יוחאי ברח למערה משום דאמר נשים דעתן קלות דלמא מצערי להו ומגלי לן, משמע שמותר לברוח אף שיתכן שאשתו תסבול כתוצאה מברחתו.

וכתב על כך האמרי בינה (או"ח סימן יג אות ה) שמשמע מדבריו לכאורה, שרק אם גורם צער לחבירו מותר לברוח, אבל אם יגרם בזה סכנת נפשות לחבירו, היה אסור לו לברוח. אך למעשה לא נראה כן, כיון שהוא מציל את עצמו, ומה לו בזה שיגרם לחבירו סכנה, הוא את עצמו מציל, ומה לו אם יתגלגל בכך סכנת נפשות לחבירו.

והנה לכאורה מדברי החוות יאיר אין סתירה לדברי המג"א, שיתכן שגם החוות יאיר לא מייירי אלא במקום שאין סכנת נפשות, אלא שיגרם רק צער לחבירו, אבל במקום סכנת נפשות, יתכן שאסור לברוח, אך מהאמרי בינה מבואר שמותר לברוח, אף במקום שחבירו יהרג.

וכדברי האמרי בינה מבואר בשו"ת גאוני בתראי (סימן מה) שהרופא לעשות מעשה לטובתו, שמגיע לו על פי דין, אז אף על פי שעל ידי זה יגיע הניזק לחבירו אינו נחשב לרודף, משא"כ כשעושה מעשה שאין מגיע לו על פי דין, ועל ידי זה יגיע הניזק לחבירו, אז יש לו דין רודף.

ובשו"ת נטעי איתן (להר"א זקהיים תליתאי סימן יג) הביא תשובת הגרי"א ציטרון, שהוכיח שאין להציל את עצמו באופן שיכול להזיק לאחרים. מהמבואר בסנהדרין דף צה ע"א אמר ליה הקדוש ברוך הוא לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך, על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים, ועל ידך נטרד דואג האדומי, ועל ידך נהרגו שאול ושלשת בניו, ומבואר במנחות (דף צו ע"א) שדוד בבואו לנוב היה מסוכן, ואף על פי כן היה אסור לו להציל עצמו, על ידי שיגרם נזק לאחרים.

ולכאורה משם אדרבה יש להוכיח להיפך, שהרי בשו"ת מהר"י וויל (סימן קכה) כתב להוכיח מכאן שהשולח שליח ונהרג בדרך, שחייב בכפרה, וראיתו מסוגיא הנ"ל דאע"ג דדוד המלך ע"ה לא פשע במידי, רק שעל ידו באו לתקלה אפילו הכי נענש. כ"ש הכא שבשליחותו בא אליו הרע הזאת דאיכא למיחש לעונש יסורין. ואמרין במסכת שבת בפרק השואל כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסים אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא. הרי כתב בשו"ת מהר"י"ו שדוד לא פשע במידי, אלא שעל ידו באו לתקלה, משמע שהיה מותר לו לבקש, אלא שהיה צריך לבקש רחמים שלא יענשו בגללו.

האם מותר לעזור לברוח, כאשר ידוע שאם יברח יהרגו אחרים

שאלה. עוד נסתפקו במחנה הנ"ל שאף אם נימא שמותר ליהודי לברוח ולהציל עצמו, אף שעל ידי זה יהרגו אחרים, האם מותר לעזור לו לברוח, שיתכן שהוא שרוצה להציל עצמו מותר לו לברוח, אף שבזה הוא מסכן אחרים, אבל לאחר מי יימר שמותר לעזור לאחד, כשעל ידי זה יסכן אחרים?

תשובה. בשו"ת חסד יהושע (סימן כ) כתב וז"ל: שכרור שמותר לסייע לאחרים שיברחו, ואין זה בכלל אין מבריחין את השבויין מפני תיקון עולם, וזאת על פי מה שהקשו התוס' בגיטין (שם) דאין פדה רבי יהושע בן חנניה לההוא תינוק בממון הרבה, הא אין פודין את השבויין יותר מכדי דמיהן, ותיצרו דבשעת חורבן הבית לא שייך דלא ליגרבו, עכ"ל. והכונה דבשעת החורבן בלאו הכי שבו והרגו כל מה שיכלו, א"כ כ"ש בנידון דידן בחורבן הנורא שקרה אותנו בעוה"ר, בודאי דלא שייך כאן תיקון העולם, או תיקון שבויים דבלאו הכי היו נגמר דינם לקטלא, וכל מה שהיה יכולין לצער ולגזור גזירות גזרו, ובכל יום היה הגזירות מתחדשות עקא על עקא, ולהחריב את ישראל ואת כל העולם כולו יצאו, א"כ מצוה רבה היה לסייע להבריחה, שהיה הצלה פורתא, ולא יאבד שארית ישראל ח"ו, וכן עשינו הלכה למעשה לסייע להם בעצה ותושיה, וכעת כבר איגלאי מילתא למפרע שאותן שברחו רובם ניצלו, והנשארים שם אריות אכלו אותם, ונאבדו מתוך הקהל, ואין זכר למו, ונרצחו ע"י הזדים הארורים, עכ"ל.

והנה אם לדין יש תשובה, והתם התוס' מבארים שלכן אין פודים יותר מכדי דמיהם כדי שלא יתפסו יהודים אחרים, אבל במקום שממילא כל היהודים נתונים בידיהם, אין חשש זה ומותר לפדות אף יותר מכדי דמיהן, א"כ אין חשש שיתפסו עוד יהודים לשביה, ע"י שיתנו ממון רב, כי אי אפשר להחמיר את המצב יותר ממה שהוא כבר. אבל מי יימר שהתוס' מייירי אף כשיש סכנת נפשות, שאף שהיהודים נתונים בידיהם להרוג, מ"מ כעת אינם הורגים אותם, אלא שמאיימים שיהרגו יהודים עבור כל אחד שיברח. וגם מה שכתב שנתברר שרוב הבורחים נצלו, ורוב הנשארים נספו, מי יימר שמותר להציל אדם לחיי עולם, ועל ידי זה לאבד כמה נפשות, אף שלא יחיו אלא חיי שעה, ועדיין צ"ע.

ב. שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן עט

בענין שאלת אבישי אם מותר במקום סכנה לרכוב על סוס המלך.

למע"כ בני האהוב הרב הגאון ר' דוד שליט"א.

א. איך הסתפק אבישי בענין רכיבה על סוס המלך בשעת סכנה הלא פשוט שמותר.

סנהדרין דף צ"ה ע"א נסתפק אבישי כשהיה דוד בסכנה תנן אין רוכבין על סוסו בשעת הסכנה מאי ושאל בב"י

מדרשא ואמרו לו בשעת הסכנה שפיר דמי, ותמוה מאד על מה שנסתפק והוצרך לשאול הא כל דבר אינו

עומד בפני הסכנה שלכן הוא דבר פשוט לכל שמותר, והנשאל ה"ז מגונה והשואל ה"ז שופך דמים כדאיתא

בירושלמי יומא פ"ח ה"ה והובא במ"מ פ"ב משבת ה"ג ...

ו. באור דשאלת אבישי היתה משום דהצלה דנס לא שייך שתהיה ע"י מעשה דאיסור, ולסבורים דשבת הותרה פשטו לו שאין איסור כלל, ולהסוברים דדחוייה פשטו לו שלצורך הצלה אין כאן בזיון דמלך, וספק ברקיקה בפני המלך בכה"ג.

...

ופשטו לו בשעת הסכנה שפיר דמי, היינו שהותרה ואין בזה שום מעשה איסור, וממילא ראוי להיות נס ע"ז ומותר לרכוב על סוסו. ומדויק לפ"ז לשון שפיר דמי ולא אמרו לו בקצרה מותר, משום דזה ידע שמותר לסכנה אם היה זה לרפואה בדרך הטבע שהוא להביא רפואה לחולה וכדומה, ושאלתו הא היתה רק לאם הוא מעשה איסור והותרה לסכנה, או שלסכנה אינו מעשה איסור כלל שנוגע זה לענין הצלה שהוא רק בדרך נס שאם הוא מעשה איסור לא ראוי להעשות נס ע"י זה וממילא אסור, ולכן הוצרכו להשיבו בלשון שפיר דמי, שהכוונה שהוא גם מעשה נאה משום שאין בזה מעשה איסור כלל ומותר ממילא אף להצלה בדרך נס. ומשמע שלא אמר להם איזו סכנה יש בזה שלא רצה לגלות רק שאל להם מה שמותר לסכנה אם הותרה או דחוייה, והוכרחו להשיב בלשון שפיר דמי שהוא כדבארתי שהוא גם דבר נאה משום דלחולה לא נאסר כלל, והוא ידע ממילא מזה על שאלתו להצלה בדרך נס שג"כ מותר. ואיכא מזה ראייה לכאורה להר"מ שהותרה לחולה.

... **אביך** אוהבך בל"נ, משה פיינשטיין.

ג. פירוש הגדה של פסח לרבי משה די ליאון

ויוציאנו י"י, בשתי מדות בקשה וברפת, הקשה שאין מבחין, והרפה שמבחין בין ישראל לעמים, ויוציאנו י"י ממצרים לא על ידי כוחות עליונות ומלאכים העושים כל דינים שבתחתונים, ולא על ידי כחות השורפים מצד הפחד, ולא על ידי מלאכים שורפים כעניין אליהו בשדי החמישים, **ולא על ידי שליח הנוהג להיות שליח במגפות כעניין בדוד ובסנחריב, אלא הקב"ה בעצמו ובכבודו שהוא עטרת תפארת, שנאמר ועברתי בארץ מצרים אני י"י:**

ד. חנוכת התורה - שמות פרק יד פסוק כ

איתא בגמרא ובמדרש בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר להם הקב"ה מעשי ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה. לכך לא קרב זה אל זה וכו' עיין שם. ויש לדקדק הא המצריים נטבעו סמוך ליום כמו שכתב רש"י ז"ל באשמורת הבוקר. והנה המלאכים בקשו לומר שירה בלילה אם כן קשה מה הלשון טבעו דמשמע דכבר טבעו. **ועוד קשה מפני מה חס הקב"ה על המצריים אדרבה הלא באבוד רשעים רנה. ויש לומר דה"פ על פי מה דאיתא שם בגמרא בפרק חלק מאי דכתיב ויד ה' מחנה אשור במה הכם בשירה הכם שגלה ה' אזנם ושמעו השירה של המלאכים ומחמת זה מתו וכו' עיין שם.** והנה איתא דטביעת מצרים בים היה מדה כנגד מדה בדבר אשר זדו עליהם לפי שהיו משליכים ילדי ישראל לים לפיכך נטבעו בים וכו'. והשתא יובן הגמרא הנזכר לעיל כמין חומר בקשו מלאכי השרת לומר שירה פירוש שרצו להמית את המצריים בשירה שלהם כמו בסנחריב כנזכר לעיל. לזה השיב להם הקב"ה מעשי ידי טבעו בים רצה לומר דהא המצריים טבעו את מעשי ידי דהיינו את ישראל בים כנזכר לעיל (וישראל נקראו מעשה ידיו של הקב"ה דכתיב מעשה ידיו מגיד הרקיע כדאיתא במסכת כתובות) **אם כן מהראוי הוא להמיתם במדה שמדדו הם שהם יטבעו גם כן בים. ואתם רוצים לומר שירה ולהמיתם בזה ולא יהיה מדה כנגד מדה.** (לקט שמואל):